

Tomtningar i Väjern

Arkeologisk förundersökning

Askum 587:1-2

Ödegården 1:2, Askums socken, Sotenäs kommun

Mattias Öbrink

Bohusläns museum Rapport 2009:2

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN
VÄSTARVET

Fält med grå bakgrund och fet ram är obligatoriska för redovisning till FMIS.
För anvisningar, klicka på rubrikerna och länkar på sidan 2.

Geografiska och administrativa uppgifter

Län	Kommun	Landskap
Västra Götalands län	Sotenäs	Bohuslän
Socken/Stad	Kartblad	Fastighet/kvarter
Askum	8A 6g	Ödegården 1:2

Beslutande länsstyrelse	Länsstyrelsens dnr	Beslut enligt KML	Datum för beslut
Länsstyrelsen, Västra Götaland	431-71050-2008	Arkeologisk förundersökning enligt 2 kap. 13§ KML	2008-10-14

Undersökningens art och omfattning

Undersökarens dnr/projektnr	Typ av undersökning/åtgärd	Fältarbetstid start	Fältarbetstid slut
NOK 711-2008/C383	Arkeologisk förundersökning	2008-12-09	2008-12-10
Undersökande/ansvarig organisation	Ansvarig person	Typ av exploatering	
Västarvet/Bohusläns museum	Mattias Öbrink	Bygge av gångväg	
Uppdragsgivare/exploatör	Antal arbetsdagar	Beräknad rapporttid	Total faktisk kostnad
Sotenäs kommun	2	16 timmar	27 853 kronor

Beräknat	Yta, ext (m ²)	Yta (m ²)	Volym (m ³)	Schakt (m)	Timmar, grov	Timmar, arkeolog	Timmar, maskin
						18	0
Undersökt	Yta, ext (m ²)	Yta (m ²)	Volym (m ³)	Schakt (m)	Timmar, grov	Timmar, arkeolog	Timmar, maskin
		22				18	0

Berörda RAÄ-nr/tillfällig arbetsidentitet (objektnr)

Askum 587:1 och Askum 587:2

Datering

Historisk tid

Rapport inkommer senare Ja Nej

Sammanfattning av undersökningsresultaten och förslag till fortsatta åtgärder

Sammanfattning av undersökningsresultaten

Med anledning av planerat bygge av en ny gångväg genomförde Västarvet/Bohusläns museum en förundersökning av Askum 587. Syftet med förundersökningen var att avgränsa fornlämningen och klargöra i vilken grad den berörs av planerat arbetsföretag. Tomtningarna ligger i en NÖ-SV-orienterad svacka i hällmark. Två till tre tomtningar finns på platsen. Endast små områden med jordlager finns runt dem. Åt nordväst och sydöst ansluter tomtningarna till mindre bergsryggar. Tomtningarna är delvis övertorvade, jordlagren i och runt dem är dock tunna och endast i en av de provgropar som grävdes påträffades fynd i form av flinta. Lämningarnas ålder kan därmed inte bedömas. Tomtningarna förefaller dock relativt välbevarade och ytterligare fynd och strukturer kan finnas. De stenar som syntes ytligt mättes in. Då fornlämningens belägenhet enligt fornminnesregistret avviker från dess faktiska placering har en ny position mätts in. Runt tomtningarna finns få ytor som kan rymma spår av aktiviteter. NÖ om tomtningarna finns en svacka med jordlager, här påträffades inga lämningar i de provgropar som grävdes.

Förslag till fortsatta åtgärder

Fornlämningen omfattar hela den svacka mellan två mindre höjder där gångvägen planeras, om detta område omfattas av en exploatering bör en slutundersökning göras (se bilaga 2). Fornlämningens vetenskapliga potential bedöms vara låg. Dess pedagogiska potential bedöms vara hög.

(Underskrift)

(Datum)

Uppgifter om lägesbestämning

Mätmetod GPS	Kommentar kring inmätning
Skala	
Medelfel vid inmätning 0,05 meter	

[Anvisning för leverans av lägesuppgifter till RAÄ](#)

[Anvisning för leverans av lägesuppgifter till länsstyrelse](#)

[Anvisning för objekttabell för enkel lämningstyp](#)

[Anvisning för objekttabell för sammansatt lämningstyp](#)

[Anvisning för antikvarisk bedömning, skadestatus och undersökningsstatus](#)

[Anvisning för beskrivning](#)

[Anvisningar för bilaga Objekttabell för särskild utredning](#)

Kontaktpersoner RAÄ:

Agneta Åkermark Kraft, tel. 08- 5191 8570, e-post agneta.akermark-kraft@raa.se
Carina Örneklint Berg, tel. 08-5191 8544, e-post cor@raa.se

Objekttabell för enkel lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr Askum 587		Tillfällig arbetsid. (obj.nr)		Osäker position ☐ Ja ☒ Nej		Osäker utbredning ☐ Ja ☒ Nej		Lägsta nivå (möh)	Högsta nivå (möh)
Antikvarisk bedömning Fast fornlämning			Skadestatus Välbevarad			Undersökningsstatus Ej undersökt			
Antal 1	Lämningstyp Tomtning	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde			
<p>Beskrivning</p> <p>Fornlämningen utgörs av två eller tre tomtningar. Tomtning 1 är rundad, ca 5 m i diameter, ansluter till mindre bergrygg i NV. Motsvarar Askum 587:1, tidigare beskrivning av utseende och stenstorlek kvarstår. Direkt SV om denna är Tomtning 2, oregelbundet rektangulär ca 4,5x4,5 meter stor, ansluter till mindre bergrygg i NV. Motsvarar sannolikt Askum 587:2, tidigare beskrivning av utseende och stenstorlek kvarstår. Tomtning 1 och 2 utgör möjligen delar av samma struktur. Åt S finns Tomtning 3, ca 5,0 x 4,5 m stor (SV-NÖ), ansluter till mindre bergrygg i SÖ. Utgörs av ca 2,5x2,5 m stort kvadratisk bottenplan i form av berghäll, omgiven av flack vall ca 1,0 - 2,0 m bred, uppemot 0,15 m hög. Stenarna 0,15-0,5 m stora.</p> <p>Jordlagren runt tomtningarna är tunna och endast i en av de provgropar som grävdes påträffades fynd i form av flinta.</p>									

Objekttabell för sammansatt lämningstyp

Vid särskild utredning och vid undersökning som omfattar många olika objekt kan istället bilagan **Objekttabell för särskild utredning** användas, där samtliga objekt redovisas i samma tabell.

RAÄ-nr		Tillfällig arbetsid. (obj.nr)		Osäker position ☐ Ja ☐ Nej		Osäker utbredning ☐ Ja ☐ Nej		Lägsta nivå (möh)	Högsta nivå (möh)
Antikvarisk bedömning			Skadestatus			Undersökningsstatus			
Antal	Sammansatt lämningstyp								
1									
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde	
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde	
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde	
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde	
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde	
Antal	Ingående lämningstyp	Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde		Egenskapsvärde	
Beskrivning									

Lägg till

Referenser

Kartmaterial

Ta bort

RAÄ-nr/Tillfällig arbetsid (objektnr) som berörs av referensen

Kartarkiv

Kartakt/Årtal

Karttyp

Kartarkiv

Kartakt/Årtal

Karttyp

Kartarkiv

Kartakt/Årtal

Karttyp

Skriftlig källa

Lägg till

RAÄ-nr/Tillfällig arbetsid (objektnr) som berörs av referensen

Ta bort

Skriftlig källa

Lägg till

Bild

Ta bort

Upphovsman

Upphovsrätt

Datum

Fotoidentitet/Titel

Riktning till motivet

Fotokommentar

Bildformat för foton som levereras till FMIS skall vara **JPEG**. Max 800x600 pixlar

Omslagsbild Foto taget av Mattias Öbrink. Fotot visar utsikt mot havet från Askum 587.

BAKGRUND

Med anledning av planerat bygge av en ny gångväg genomförde Västarvet/Bohusläns museum 2008-12-09 till 2008-12-10 en förundersökning av Askum 587, Askums socken och Sotenäs kommun. Förundersökningen genomfördes i enlighet med länsstyrelsens beslut dnr 431-71050-2008. Syftet med förundersökningen var att avgränsa fornlämningen och klargöra i vilken grad den berörs av planerat arbetsföretag.

Enligt de uppgifter som fanns i fornminnesregistret (FMIS) utgjordes Askum 587 av två tomtningar. Askum 587:1 var 5 meter i diameter, bestående av ett bottenplan, 3 meter i diameter, omgivet av en vall, 1,0–1,5 meter bred och 0,2 meter hög, av 0,2–1,0 meter stora stenar. I nordväst anslöt tomtningen till en sluttande berghäll. Askum 587:2 var oregelbundet rektangulär, cirka 4,5 x 5,0 meter stor, bestående av ett bottenplan, 4 x 3 meter stort (NV-SÖ), omgivet av en vall, 1,0–1,5 meter bred och 0,2 meter hög av jämnstora 0,2–0,5 meter stora stenar. De båda tomtningarna hade gemensam vall i syd-sydväst och nord-nordöst. Tomtningarna ligger i en nordöst-sydvästorienterad svacka i hällmark. Tomtningarna var vid undersökningstillfället delvis övervuxna av ljung och mindre buskar.

METOD

Provgropar grävdes för hand i de jordlager som fanns inom och runt de synliga tomtningarna. Provgroparna beskrevs och mättes in med GPS. Inga fynd tillvaratogs utan bedömdes i fält för att därefter återdeponeras. Tomtningarnas form och de stenar som syntes ytligt mättes in med GPS med hög precision. Tomtningarna och omgivande område fotograferades.

RESULTAT

Totalt 11 provgropar grävdes (se bilaga 2 och 4). Jordlagren runt tomtningarna var tunna och endast i en av de provgropar som grävdes påträffades fynd i form av slagen flinta. Runt tomtningarna finns få ytor som kan rymma spår av aktiviteter. Nordöst om tomtningarna finns en svacka med jordlager, här påträffades dock inga lämningar i de provgropar som grävdes.

Fornlämningen utgörs av två eller tre tomtningar. Tomtning 1 är rundad, cirka 5 meter i diameter, och ansluter till en mindre bergrygg i nordväst. Denna motsvarar Askum 587:1, tidigare beskrivning av utseende och stenstorlek kvarstår. Direkt sydväst om denna finns Tomtning 2, den är oregelbundet rektangulär, cirka 4,5 x 4,5 meter stor, och ansluter till en mindre bergrygg i nordväst. Denna motsvarar sannolikt Askum 587:2, tidigare beskrivning av utseende och stenstorlek kvarstår. Tomtning 1 och 2 utgör möjligen delar av samma struktur. Åt söder finns Tomtning 3, den är oregelbundet rektangulär, cirka 5,0 x 4,5 meter stor (SV-NÖ), och ansluter till en mindre bergrygg i sydöst. Den utgörs av ett cirka 2,5 x 2,5 meter stort kvadratisk bottenplan i form av berghäll, som är omgiven av en flack vall, cirka 1,0–2,0 m bred och uppemot 0,15 meter hög. Stenarna är 0,15–0,50 meter stora. Tomtningarna är delvis övertorvade.

Inga fynd som ge information om lämningarnas ålder påträffades. Tomtningarna förefaller dock relativt välbevarade och ytterligare fynd och strukturer kan finnas. Då fornlämningens belägenhet enligt fornminnesregistret avviker från dess faktiska placering har en ny position mätts in.

MATERIALETS POTENTIAL

Tomtningarnas stenkonstruktion förefaller vara relativt välbevarad och kan ge en god bild av lämningarnas uppbyggnad. Här kan som sagt även finnas ytterligare konstruktioner och lämningar. Jordlagren runt tomtningarna är dock tunna och det är därför osäkert om här finns särskilt stor mängd fynd. De flesta tomtningar som undersökts har innehållit ett relativt litet fyndmaterial. Flinta har påträffats i de flesta tomtningar som undersökts. Vanligen har denna förknippats med eldslagning eller flintlåsvapen (von Arbin 2003). Magnus Stibéus, som både undersökt och skrivit om tomtningar, menar att flintan kan ha varit använd som redskap, som skrapor eller skärande verktyg, eller till projektiler som pilspetsar (Stibéus 2005). Flintan är ett exempel på att ett magert fyndmaterial trots allt kan bidra till kunskaperna om tomtningar och användandet av material och redskap under historisk tid.

De tomtningar som tidigare undersökts har visat på en komplex fornlämningskategori. De kan ha haft varierande funktioner och kan ha brukats över en lång tid, kanske från medeltiden till 1800-talet. Användandet kan ha varierat över tid och mellan olika platser (von Arbin 2003). Askum 587 kan möjligen ge ytterligare kunskaper om denna fornlämningskategori. Fornlämningens vetenskapliga potential bedöms dock vara låg.

Lämningarna har genom sin belägenhet även pedagogisk potential. Närheten till en campingplats erbjuder förutom ett stort antal möjliga besökare även tillfällen att nå en stor publik med information om lämningarna och det kulturlandskap de tillhör. Fornlämningens pedagogiska potential bedöms vara hög.

SLUTSATSER SAMT ÅTGÄRDSFÖRSLAG

Fornlämningen omfattar hela den svacka mellan två mindre höjder där gångvägen planeras, om detta område omfattas av en exploatering bör en slutundersökning göras (se bilaga 2). Fornlämningens vetenskapliga potential bedöms vara låg. Dess pedagogiska potential bedöms vara hög.

REFERENSER

Litteratur

von Arbin, S. 2003. *Tomtningar – mångtydiga spår efter forna tiders fiske*. Bohuslän Årsbok 2003. Bohusläns hembygdsförbund och Bohusläns museum, Uddevalla, s.103-114.

Stibéus, M. 2005. *Medeltida tomtningar på Söö. Arkeologisk undersökning av tomtningar på Söö. Bohuslän, Öckerö socken, RAÄ 52*. Riksantikvarieämbetet UV Väst rapport 2004:35, Mölndal.

Otryckta källor

Fornminnesregistret (FMIS), Riksantikvarieämbetet, Stockholm. Tillgänglig digitalt: <http://www.fmis.raa.se>

BILAGOR

BILAGA 1. *Figur 1. Översikt över undersökningsområdet med närliggande fornlämningar markerade. Skala 1:10 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 2009-01-16. Dnr 601-2009/125.*

BILAGA 2. *Figur 2. Schaktplan med provgropar, inmätta tomtningar och föreslaget slutundersökningsområde (UN). Skala 1:250.*

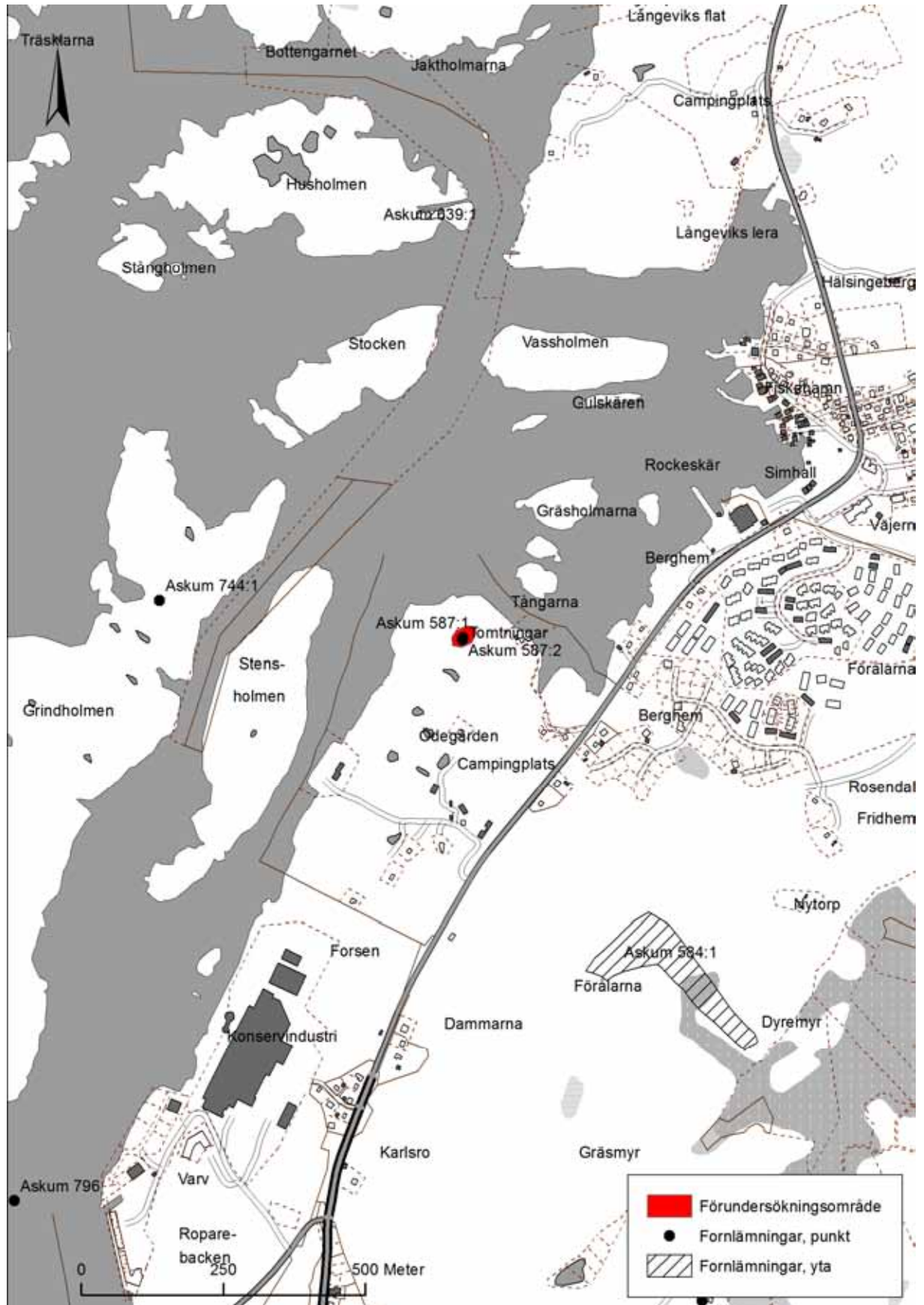
BILAGA 3. *Figur 3. Detaljkarta över inmätta tomtningar. Skala 1:100.*

BILAGA 4. *Tabell 1. Provgropar*

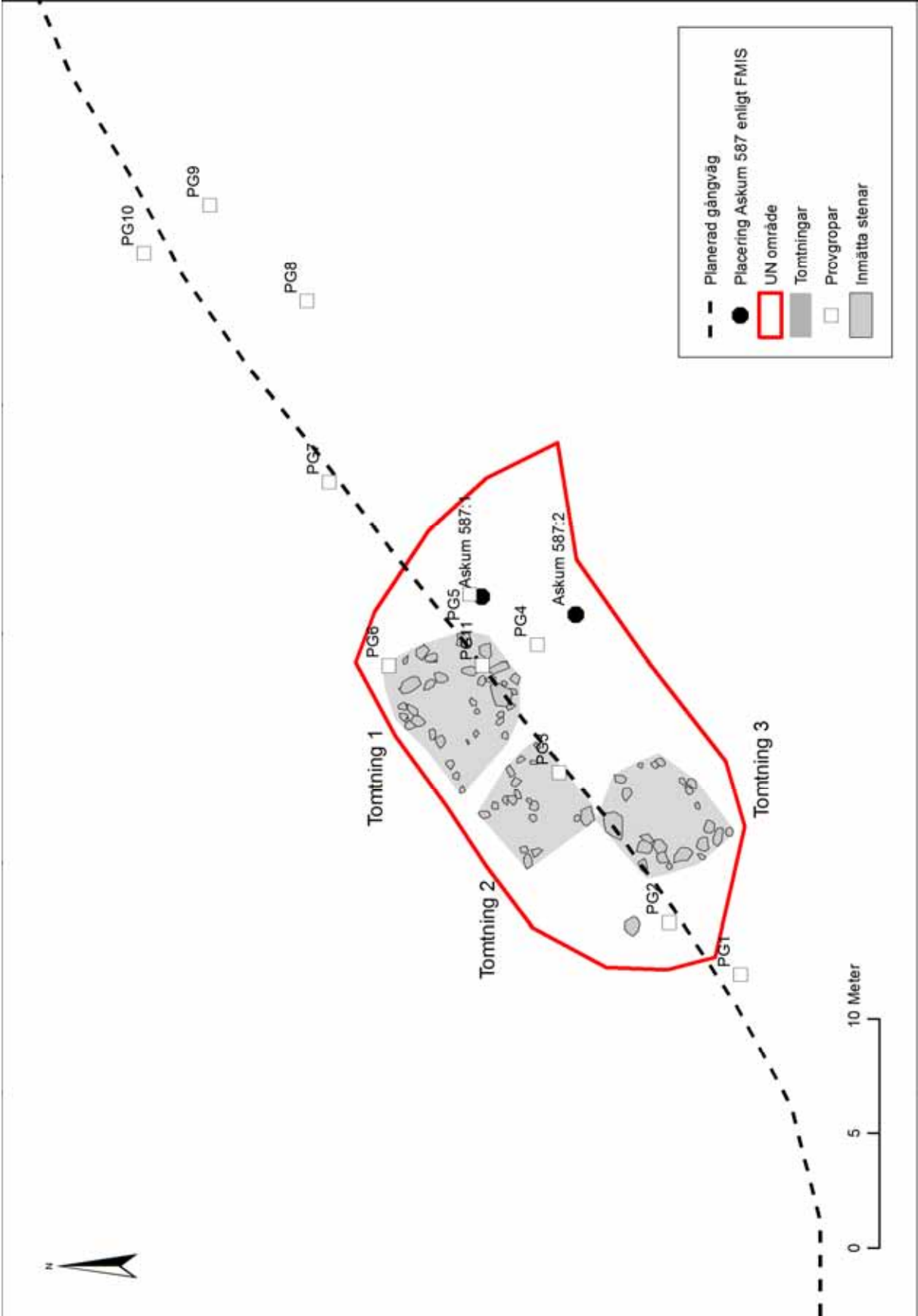
BILAGA 5. *Foton*

Fynd: Inga fynd omhändertogs

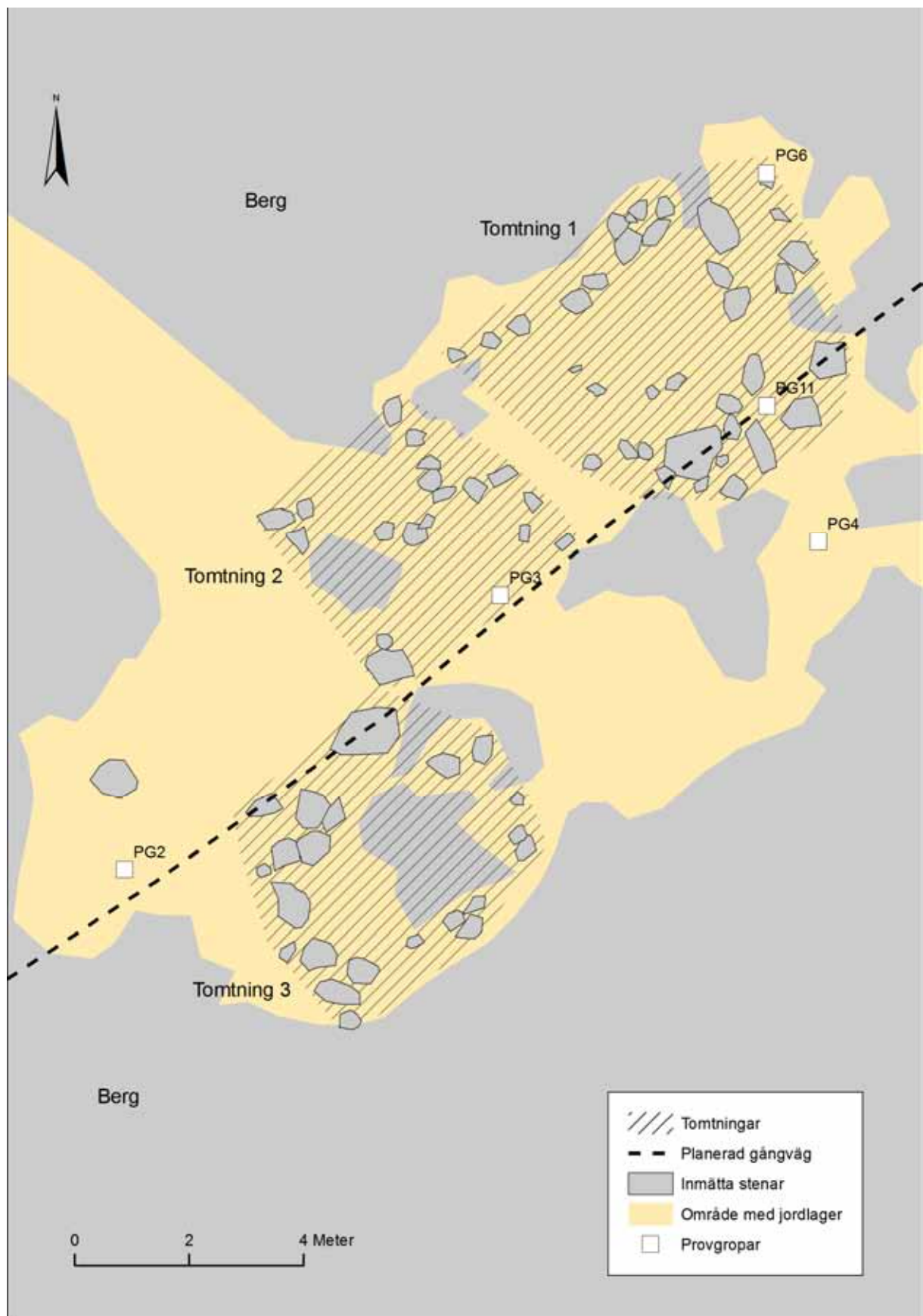
BILAGA 1. Figur 1. Översikt över undersökningsområdet med närliggande fornlämningar markerade. Skala 1:10 000. Godkänd ur sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 2009-01-16. Dnr 601-2009/125.

BILAGA 2. Figur 2. Schaktplan med provgropar, inmätta tomtningar och föreslaget slutundersökningsområde (UN). Skala 1:250.

BILAGA 3. Figur 3. Detaljkarta över inmätta tomtningar. Skala 1:100.

BILAGA 4. *Tabell 1. Provgropar*

Prov-grop	Längd i m	Bredd i m	Djup i m	Beskrivning	Anläggningar	Fynd	Kommentar
1	0,4	0,4	0,15	Grästov och brun humös sand. Därunder berg			Grävd utanför tomtning
2	0,4	0,4	0,3	Grästov och brun humös sand. Därunder berg			Grävd utanför tomtning
3	0,4	0,4	0,1	Grästov. Därunder berg			Grävd i kanten av tomtning
4	0,5	0,4	0,2	Grästov 0,05 m tjock. Därunder brun sand. Under detta berg		Två flinta	Grävd utanför tomtning
5	0,4	0,4	0,15	Grästov och brun humös sand. Därunder berg			Grävd utanför tomtning
6	0,6	0,4	0,2	Grästov 0,05 m tjock. Därunder brun sand. Under detta berg.	En sten tillhörande tomtning 1		Grävd i kanten av tomtning
7	0,4	0,4	0,1	Grästov. Därunder berg			Fuktiga lager. Grävd i svacka NO om tomtningar
8	0,6	0,4	0,15	Grästov. Därunder berg			Fuktiga lager. Grävd i svacka NO om tomtningar
9	0,6	0,4	0,15	Grästov. Därunder berg			Fuktiga lager. Grävd i svacka NO om tomtningar
10	0,4	0,4	0,1	Grästov. Därunder berg			Fuktiga lager. Grävd i svacka NO om tomtningar
11	0,4	0,4	0,15	Grästov 0,05 m tjock. Därunder brun sand. Under detta berg			Grävd i tomtning

BILAGA 5. *Foton*

Figur 4. Tomtning 1 sedd från öst. Foto Matthew Gainsford.

Figur 5. Tomtning 2 sedd från öst. Foto Matthew Gainsford.

Figur 6. Tomtning 3 sedd från nordöst. Foto Matthew Gainsford.

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN
VÄSTARVET